ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

УДК 372.881.1

DOI 10.33251/2522-1477-2019-6-190-194

ГУМЕНЮК Ірина Михайлівна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової освіти, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

КОМПЕТЕНТНІСНА ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПАРАДИГМА ЯК КІНЦЕВИЙ РЕЗУЛЬТАТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

У статті здійснено семантичний аналіз понять «парадигма» і «педагогічна парадигма». Визначено сутність терміну та побудовано загальну рівневу модель компетентнісної парадигми навчальної дисципліни. Обґрунтовано доцільність парадигмального структурування навчальних курсів. У структурі компетентнісної парадигми курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» виокремлено 24 основні компетентності.

Ключові слова: парадигма, педагогічна парадигма, компетентнісна парадигма, парадигмальне структурування, українська мова за професійним спрямуванням.

Постановка проблеми. Модернізація сучасного освітнього простору відповідно до глобальних суспільно-економічних перетворень вимагає оновлення, в першу чергу, вищої педагогічної освіти, впровадження новітніх технологій у навчальний процес на основі компетентнісного підходу, врахування сучасних лінгвістичних тенденцій з метою підготовки висококваліфікованого вчителя як агента прогресивних змін в освітньому середовищі.

Тому метою навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» як універсального курсу мовленнєвої підготовки фахівців є формування в них комплексних діяльнісних умінь, які в поєднанні з базовими знаннями, утворюють компетентнісну парадигму, що є головним підтвердженням якості (кінцевого результату) навчання.

З метою окреслення компетентнісної парадигми як мети й кінцевого результату навчання української мови за професійним спрямуванням виникає необхідність з'ясувати етимологію та сутність понять «парадигма» й «педагогічна парадигма».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «парадигма» походить від грецького *paradeigma*, що розуміється як «приклад, зразок» [8, с. 450]. У старогрецькій мові він використовувався у кількох значеннях: 1) зразок, модель, 2) приклад, 3) наочне підтвердження, доказ, 4) повчальний приклад, урок, 5) подоба, зображення [5]. У більшості сучасних словників іншомовних слів поняття «парадигма» висвітлюється винятково в лінгвістичному контексті: як «система флексивних змін, які служать зразком формотворення для певної частини мови» [10]; «лінгв. у широкому розумінні – ряд мовних одиниць, кожна з яких визначається відношеннями до інших на основі різних опозицій; у вузькому розумінні – об'єднання мовних одиниць у певні класи, де кожна з них може бути замінена мовною одиницею цього класу» [8, с. 450].

Н. Андрейчук аналізує зміст поняття «парадигма», зазначаючи: «У сучасній філософії науки поняття парадигми є дуже продуктивним і розглядається як система теоретичних, методологічних й аксіологічних установок, що беруться за зразок розв'язку наукових задач і визнаються всіма членами наукової спільноти» [1, с. 255]. У такому контексті науковці

трактують і педагогічну парадигму: як модель певної освітньої системи [4, с. 256]; як певний стандарт, зразок вирішення освітніх проблем [3]; як знання про побудову педагогічного процесу, що прийняті педагогічним співтовариством за істину [9].

А. Крисоватий наголошує на «винятковій складності і невизначеності на сучасному етапі проблеми осмислення методологічної концепції парадигми у соціогуманітарній науці і педагогіці зокрема» [7, с. 118]. Тому, беручи за основу усталене у філософії науки трактування терміну «парадигма» та враховуючи його педагогічний контекст, виокремлюємо поняття «компетентнісна парадигма» з метою подальшого його використання в нашому дослідженні.

Мета статті – структурний аналіз компетентнісної парадигми навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».

Виклад основного матеріалу дослідження. У предметному полі сучасних педагогічних досліджень термін «компетентнісна парадигма» традиційно функціонує як синонім до поняття «компетентнісний підхід» (С. Горобець, Ю. Бойчук, Ю. Таймасов, Г. Шпиталевська, Н. Сидорчук, Н. Степанець та ін.), тобто як альтернатива традиційній знаннєвій парадигмі навчання, що існувала дотепер. Адже основним показником якості навчання в глобальному освітньому просторі виявилась не кількість накопичених знань, а формування ключових компетентностей майбутнього фахівця. Іншими словами, метою та кінцевим результатом навчання стала готовність до практичного використання набутого досвіду, самостійного прийняття рішень, пошуку й критичного осмислення інформації, самонавчання й самовдосконалення впродовж життя.

Звужуючи каркас дослідження компетентнісної парадигми до меж конкретної навчальної дисципліни, необхідно зважати на її специфіку. Окремі дослідники, зокрема Т. Іванова, висувують тезу про необхідність диференційованого впровадження компетентнісного підходу з огляду на діяльнісну чи знаннєвоцентричну компоненту кожної навчальної дисципліни. Діяльнісна компонента відкриває широкі можливості для реалізації компетентнісного підходу, а знаннєвоцентрична – навпаки. В іншому випадку, як вважає дослідниця, існує загроза підміни знань загальнопредметними вміннями [6, с. 17].

На нашу думку, наведена теза суперечить сучасним підходам до організації вищої освіти, оскільки вимоги до результатів навчання у ВНЗ, які раніше формулювалися як «знання, вміння, навички», сьогодні доповнюються переліком компетентностей. «Для повноцінності результатів освіти важливо не тільки знати, що і як робити, але й хотіти робити (ставлення), знаходити нестандартні рішення (проектування), взаємодіяти і досягати консенсусу з іншими (діалогізування) тощо» [2, с. 130].

На нашу думку, будь-яка навчальна дисципліна повинна поєднувати в собі знаннєві та діяльнісні компоненти як градаційні рівні підготовки, адже будь-яка діяльність (у результаті навчання – компетенція та компетентність) передбачає наявність знань у певній сфері, але самі по собі знання позбавлені цінності у суспільно-економічному просторі без їх прагматичного потенціалу. Сучасний студент не має потреби в звичайному накопиченні знань, оскільки величезний обсяг інформації знаходиться у вільному доступі. Більш цінними для майбутніх фахівців виявляються здатності до критичного відбору інформації, розуміння шляхів її практичного застосування та форм і способів вирішення завдань. Таким чином, компетентнісну парадигму будь-якої навчальної дисципліни (у нашому випадку – «Українська мова за професійним спрямуванням») можемо визначити як градаційну структуру організації навчального процесу, що передбачає формування набору компетентностей за трьома рівнями: предметним (*Що мені потрібно?*), мотиваційним (*Для чого це мені потрібно?*) та діяльнісним (*Яким чином це можна реалізувати?*). Наочно загальну рівневу модель компетентнісної парадигми навчальної дисципліни подано на рис. 1.

Як видно з рис. 1, діяльнісний рівень є найвищим у структурі компетентнісної парадигми і саме він визначає сформованість / несформованість конкретної компетентності як кінцевого результату навчання.

Розглядаючи компетентнісну парадигму навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» як діяльнісний результат процесу навчання, можна візуалізувати її модель наступним чином (рис.2).

Рис. 1 Загальна рівнева модель компетентнісної парадигми навчальної дисципліни
Джерело: розроблено автором.

Рис.2 Модель компетентнісної парадигми навчальної дисципліни
«Українська мова за професійним спрямуванням»
Джерело: розроблено автором.

Подана модель ілюструє мету та прогнозований кінцевий результат навчання української мови за професійним спрямуванням. Аналіз кожного зі структурних елементів моделі може бути предметом окремого наукового дослідження і частково здійснений автором у попередніх публікаціях.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, компетентнісна парадигма навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» є складним багаторівневим утворенням, що будується на основі градаційної структури організації навчального процесу та вміщує в собі максимальний перелік компетентностей, оволодіння якими є метою й кінцевим результатом навчання.

Парадигмальне структурування кожної з навчальних дисциплін дасть можливість діяльнісної переорієнтації освіти, вдосконалення змісту навчальних курсів, конкретизації практичних завдань і самостійної роботи студентів. У цьому напрямку вбачаємо перспективи подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Андрейчук Н. Парадигма як термін. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. С. 254–257.
2. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. К., 2009. 185 с.
3. Бондаревская Е. В., Кульневич С. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. Учеб. пособие для студентов педвузов и слушателей ИПК. М.-Ростов н/Д, 1999. 560 с.
4. Дем'яненко Н. Педагогічна парадигма вищої школи України: генеза й еволюція. Філософія освіти. 2006. № 2. С. 256–265.
5. Древнегреческо-русский словарь / Сост. И. Х. Дворецкий. Т. II. М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1958. 860 с.
6. Иванова Т. И. Компетентностный подход к разработке стандартов для 11-летней школы: проблемы, выводы. Стандарты и мониторинг. 2004. № 1. С. 16–20.
7. Крисоватий А. Основні парадигми освіти та їх сутнісна характеристика. Психологія і суспільство. 2015. № 1. С. 114–121.
8. Новий словник іншомовних слів : близько 40 000 слів і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; За ред. Л. І Шевченко. К.: АРІЙ, 2008. 672 с.
9. Павленко А. И., Попова Т. Н. Пути освоения содержания образования: парадигмальный подход. URL: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/h33.html> (дата звернення 29.03.2019).
10. Пустовіт Л. О., Скопненко О. І., Сютя Г. М., Цимбалюк Т. В. Словник іншомовних слів. К.: «Довіра», 2000. 1018 с.

References

1. Andreichuk, N. (2008). Paradyhma yak termin [*Paradigm as a term*]. Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politehnika». Seriya «Problemy ukrayinskoyi terminolohiyi». № 620. S. 254-257. [in Ukrainian].
2. Bila knyha natsionalnoyi osvity Ukrayiny [*White book of national education in Ukraine*]. Akad. ped. nauk Ukrayiny; za red. V. H. Kremenya. K., 2009. 185 s. [in Ukrainian].
3. Bondarevskaya, Ye. V., Kulnevich, S. V. (1999). Pedagogika: lichnost v gumanisticheskikh teoriyah i sistemah vospitaniya [*Pedagogics: personality in humanistic theories and upbringing systems*]. Ucheb. posobiye dlia studentov pedvuzov i slushatelei IPK. M.-Rostov n/D, 560 s. [in Russian].
4. Demyanenko, N. (2006). Pedahohichna paradyhma vyshchoyi shkoly Ukrayiny: heneza i evoliutsiya [*Pedagogical paradigm of high school in Ukraine: genesis and evolution*]. Filosofiya osvity. № 2. S. 256-265. [in Ukrainian].
5. Drevnegrechesko-russkiy slovar [*Ancient Greek-Russian dictionary*]. Sost. I.H. Dvoretzkiy. T. II. M.: Gos. izd-vo inostr. i nats. slovarei. 1958. 860 s. [in Russian].
6. Ivanova, T.I. (2004). Kompetentnostnyi podhod k razrabotke standartov dlia 11-letnei shkoly: problemy, vyvody [*Competence approach to the development of standards for 11-years school: problems, conclusions*]. Standarty i monitoring. № 1. S. 16-20. [in Russian].

7. Krysovatiy, A. (2015). Osnovni paradyhmy osvity ta yikh sutnisna kharakterystyka [The main educational paradigms and their gist characteristics]. Psykholohiya i suspilstvo. № 1. S. 114-121. [in Ukrainian].

8. Novyi slovnyk inshomovnykh sliv: blyzko 40 000 sliv I slovopoluchen [The new dictionary of foreign words: about 40,000 words and phrases]. L.I. Shevchenko, O.I. Nika, O.I. Khomyak, A.A. Demyaniuk; Za red. L.I. Shevchenko. K.: ARIY, 2008. 672 s. [in Ukrainian].

9. Pavlenko, A.I., Popova, T.N. Puti osvoyeniya soderzhaniya obrazovaniya: paradigmalniy podhod [Ways of mastering the content of education: paradigmatic approach]. URL: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/h33.html>. [in Russian].

10. Pustovit, L.O., Skopnenko, O.I., Siuta, H.M., Tymbaliuk, T.V. (2000). Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. K.: "Dovira", 1018 s. [in Ukrainian].

HUMENIUK Iryna, PhD in Philology, Associate Professor, Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

LINGUODIDACTIC COMPETENCE PARADIGM AS THE END RESULT OF TEACHING UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES

Abstract. Nowadays, the main indicator of the quality of education is not the amount of gained knowledge, but the formation of a future specialist's key competencies. Therefore, the modernization of the modern educational space requires updating first of all the higher pedagogical education. Now the aim and the outcome of studying are the readiness for practical usage of acquired experience, making decisions independently, self-education and self-improvement during the life. A modern student does not need the usual gaining of knowledge because of a big amount of freely available information. The abilities of critical thinking, understanding the ways of practical usage of information, forms and methods of completion of tasks are more important for future experts. The term "pedagogical paradigm" has been used by the author in the sense of "knowledge about the structure of the pedagogical process, which has been taken as the truth by the pedagogical community". The competence paradigm is opposed to the traditional paradigm of knowledge and has been used in the sense of "competence approach".

The aim of the article is the structural analysis of the competence paradigm of the educational discipline "Ukrainian Language for Professional Purposes". The author defines the competence paradigm of any educational discipline as a gradational structure of organizing the educational process, which foresees the formation of a set of competencies of three levels: subject ("What do I need?"), motivation ("Why do I need it?") and action ("How can I do it?"). The highest level is the level of action, which determines whether a certain competence is formed / unformed as the end result of education. On this basis there has been created a model of the competence paradigm of the educational course "Ukrainian Language for Professional Purposes", where 24 components have been outlined: the general scientific (scientific and researching, instrumental), entrepreneurial, editorial, terminological, documentary, discourse, communicative (linguistic (phonological, orthoepic, orthographic, lexical, grammatical, stylistic, phraseological)), sociolinguistic (ethnolinguistic, cultural linguistic), pragmatic (micropragmatic, macropragmatic, megapragmatic) competencies. The author emphasizes that the paradigmatic structuring of every educational discipline and the analysis of the structural elements of the model will give us the opportunity of active professional guidance of education, improvement of the content of educational courses, specification of practical tasks and independent work of students.

Key words: paradigm, pedagogical paradigm, competence paradigm, paradigmatic structuring, Ukrainian language for professional purposes.

Одержано редакцією: 20.08.2019 р.
Прийнято до публікації: 05.09.2019 р.